

ماهنامه تحلیلی انرژی (۳۹)

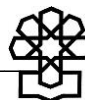
معاونت پژوهش‌های زیربنایی و امور تولیدی
دفتر: مطالعات انرژی، صنعت و معدن

کد موضوعی: ۳۱۰
شماره مسلسل: ۱۴۷۷۵
فروردین‌ماه ۱۳۹۵

به نام خدا

فهرست مطالب

- ۱..... بررسی تحولات بازارهای نفت در یک ماه گذشته.....
- ۴..... بررسی اثرات سیاستگذاری‌های جدید روسیه و عربستان در منطقه برای گذر از وضعیت افول قیمت نفت.....
- ۹..... مروری بر تأثیر فعالیت‌های اقتصادی در گسترش انرژی‌های تجدیدپذیر و اثرات آن بر GDP جهان.....
- ۱۱..... منابع و مآخذ.....

ماهنامه تحلیلی انرژی (۳۹)

بررسی تحولات بازارهای نفت در یک ماه گذشته

براساس گزارش ماهنامه اوپک^۱، در ماه ژانویه سال جاری میانگین بهای نفت اوپک با ۲۱ درصد کاهش، به بشکه‌ای ۲۶/۵۰ دلار رسید. ضعیف شدن اقتصاد چین و روند کاهشی فصلی تقاضا بر بازار نفت اثرگذار بود. قیمت نفت خام آتی‌ها^۲ کاهش یافت هم‌مین‌طور نفت برنت در بورس ICE لندن با کاهش ۶ دلار و ۹۸ سنت به بشکه‌ای ۳۱/۹۳ دلار و نفت وست تگزاس اینترمدیت نیز با افت ۵/۶۷ دلاری به ۳۱/۶۶ دلار به ازای هر بشکه رسید.

رشد ۲/۹ درصدی اقتصاد جهان در سال ۲۰۱۵ با روند رو به کاهش ۳/۲ درصدی در سال ۲۰۱۶ در جریان است و رشد کشورهای عضو OECD در سال جاری در سطح رشد سال گذشته (۲ درصد) در حال طی شدن است. کشورهای نوظهور اقتصادی همچون چین رشد آهسته و کاهش ۶/۳ درصدی و هند نیز متقابلاً رشد آرام ۷/۵ درصدی را طی می‌کنند. هم‌مین‌طور مشکلات اقتصادی برزیل و روسیه این دو کشور را برای دومین سال متوالی با رکود مواجه ساخته است.

براساس تخمین صندوق بین‌المللی پول، رشد تولید ناخالص داخلی جهان در سال ۲۰۱۶، ۳/۴ درصد خواهد بود و این میزان در سال ۲۰۱۷ با افزایش ۰/۲ درصدی به

1. "Opec Monthly Report", Feb, 2016. Retrieved from www.opec.org

2. Futures

۳/۶ درصد می‌رسد. یادآور می‌شود که این رشد ناشی از تحولات برزیل، روسیه و البته رشد اندک اقتصادی در چین خواهد بود. مفسران اقتصادی هرگونه تغییر در سال آتی را به نسبت، حرکتی نزولی و رو به پایین ارزیابی می‌کنند.

براساس گزارش آژانس بین‌المللی انرژی^۱، میزان عرضه جهانی نفت در سه ماهه چهارم سال ۲۰۱۵ معادل ۹۷ میلیون و ۷۰ هزار بشکه در روز بود که نسبت به سه ماهه سوم همان سال، معادل ۷۰ هزار بشکه در روز افزایش یافت. میزان عرضه نفت اوپک در سه ماهه آخر سال گذشته ۳۲/۳۳ میلیون بشکه در روز بود که نسبت به سه ماهه سوم همان سال ۸۰ هزار بشکه در روز کاهش یافت.

براساس تخمین صندوق بین‌المللی پول (IMF) رشد تولید ناخالص داخلی جهانی در سال ۲۰۱۶ برابر با ۳/۴ درصد و به واسطه رشد اقتصادی برزیل، روسیه و کند شدن رشد چین، این میزان در سال ۲۰۱۷، به ۳/۶ درصد خواهد رسید.

میانگین بهای نفت سنگین ایران در ژانویه ۲۰۱۶ معادل ۲۴ دلار و ۷ سنت بود که نسبت به ماه دسامبر ۲۰۱۵، معادل ۷ دلار و ۹۳ سنت کاهش یافت.

نفت خام سولفوردار اورال روسیه نسبت به برنت در ماه گذشته در مقایسه با نیمه دوم سال گذشته میلادی افزایش یافت که یکی از علل آن بازگشت نفت ایران به بازار اروپا و تحت فشار قرار گرفتن صادرات نفتی روسیه به اروپا بود. ازسوی دیگر، اختلاف قیمت نفت شیرین و سبک دریای شمال به واسطه بالا رفتن تقاضا و فرصت‌های آربیتراژ^۲ به آسیا ثابت ماند.

1. IEA Oil Market Report. Feb, 2016.

۲. کسب سود از طریق اختلاف قیمت در دو بازار مختلف.

تولید نفت اوپک در ماه ژانویه به‌طور متوسط ۳۲/۲۳ میلیون بشکه در روز بود که نسبت به دسامبر ۲۰۱۵ معادل ۱۳۱ هزار بشکه در روز افزایش یافت. این افزایش عمدتاً از سوی نیجریه، عراق، عربستان سعودی و ایران بود در حالی که تولید نفت آنگولا، ونزوئلا و الجزایر در ماه گذشته کاهش یافت. در جدول یک میزان تولید نفت خام اوپک ارائه شده‌است.

جدول ۱. تولید نفت خام اوپک

(میلیون بشکه در روز)

کشور	عرضه نفت در نوامبر ۲۰۱۵	عرضه نفت در دسامبر ۲۰۱۵	عرضه نفت ژانویه ۲۰۱۶	ظرفیت ثابت تولید	ظرفیت مازاد در مقایسه با عرضه نفت در ژانویه ۲۰۱۶
الجزایر	۱/۱۱	۱/۱۱	۱/۱۰	۱/۱۲	۰/۰۲
آنگولا	۱/۷۴	۱/۷۵	۱/۷۵	۱/۸۱	۰/۰۶
اکوادور	۰/۵۴	۰/۵۴	۰/۵۳	۰/۵۵	۰/۰۲
اندونزی	۰/۶۹	۰/۷۰	۰/۷۱	۰/۷۱	--
ایران	۲/۸۷	۲/۹۱	۲/۹۹	۳/۶۰	۰/۶۱
عراق	۴/۳۳	۴/۳۰	۴/۳۵	۴/۳۵	--
کویت	۲/۸۰	۲/۸۱	۲/۸۳	۲/۸۳	--
لیبی	۰/۳۹	۰/۳۸	۰/۳۸	۰/۴۰	۰/۰۲
نیجریه	۱/۸۴	۱/۸۰	۱/۸۴	۱/۹۱	۰/۰۷
قطر	۰/۶۸	۰/۶۵	۰/۶۸	۰/۶۸	--
عربستان سعودی	۱۰/۱۹	۱۰/۱۴	۱۰/۲۱	۱۲/۲۶	۲/۰۵
امارات متحده عربی	۲/۸۹	۲/۸۹	۲/۸۹	۲/۹۳	۰/۰۴
ونزوئلا	۲/۴۰	۲/۳۷	۲/۳۷	۲/۴۶	۰/۰۹
جمع کل اوپک	۳۲/۴۷	۳۲/۳۵	۳۲/۶۳	۳۵/۶۱	۲/۹۸
<p>(به استثنای عراق، نیجریه، لیبی و ایران)</p>					
۲/۲۸					

مأخذ: آژانس بین‌المللی انرژی، فوریه ۲۰۱۶.

بررسی آثار سیاستگذاری‌های جدید روسیه و عربستان در منطقه برای گذر از وضعیت افول قیمت نفت

در حالی که ۴۰ درصد از تولید ناخالص داخلی عربستان را صنعت نفت تشکیل داده و درآمد سرانه آن براساس برابری قدرت خرید حدود ۱۵۲۰۹۵/۸۸ دلار است (تخمین سال ۲۰۱۵)؛ ۹۰ درصد اقتصاد این کشور به صادرات نفتی و تا ۸۰ درصد به کارگران خارجی شاغل در بخش خصوصی وابسته است. در سال ۲۰۱۴ همزمان با کاهش شدید قیمت نفت، درآمد کل دولت ۲۷۸/۹ میلیارد دلار (۳۷ درصد از تولید ناخالص داخلی) و مخارج کل دولت ۲۹۳/۳ میلیارد دلار (معادل ۳۹ درصد تولید ناخالص داخلی) بود که نشان از کسری ۱۴/۴ میلیارد دلاری این کشور است. از سال ۲۰۰۰ تاکنون این نخستین کسری در عربستان بود.^۱ کسری‌های درآمدی کنونی، مقامات این کشور را بر آن داشت تا به سیاست جدید نفتی بیاورند. برخی از تحلیلگران^۲ رفتار عربستان در بیان آمادگی در پذیرش طرح توقف افزایش تولید نفت را براساس سه نکته ذیل ارزیابی می‌کنند. نخست پیش‌بینی نکردن عمق گسترده اثرگذاری تحولات فناوری بر ظهور اقتصاد نوین نفت جهانی که منجر به پیش‌بینی نادرست خروج سریع نفت‌های پرهزینه از بازار در شرایط کاهش قیمت شده بود که در عمل اتفاق نیافتاد و عربستان و دیگر کشورهای سنتی طرفدار راهبرد سهم بازار را مجبور به پذیرش آسیب‌های بیشتر اقتصادی برای بیرون راندن نفت‌های پرهزینه از بازار کرد. دوم، ایده مهار روند فزاینده تولید نفت ایران در بازار و سیاست «ائتلاف‌سازی تقابلی با ایران» از طریق بسیج

1. "Saudi Arabia GDP percapita PPP", Retrieved from www.tradingeconomic.com

۲. مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، «خصوصی‌سازی شرکت نفت آرامکو و اثر آن بر اقتصاد عربستان»، شماره مسلسل ۱۴۷۴۱. اسفندماه ۱۳۹۴.

۳. محمداصادق جوکار، «تحولات ژئوپلیتیک انرژی»، خبرگزاری شانا، چهارشنبه ۱۲ اسفند ۱۳۹۴.

کشورهای عرضه‌کننده سنتی اوپک و غیراوپک علیه ایران به‌عنوان اتهامی تهدیدگر برای بازبایی قیمت در سال‌های آتی است. **سوم**، استفاده از مشوق اقتصادی همراهی با روسیه در مهار کاهش قیمت نفت که برای روسیه اهمیت حیاتی دارد، به‌منظور تأثیرگذاری بر اراده سیاسی روسیه در روند تحولات سوریه است. به‌نظر می‌رسد که پذیرش روسیه در حذف جیش‌السلام و احرازالشام از فهرست گروه‌های تروریستی و شمولیت این دو گروه در مذاکرات صلح و طرح آتش‌بس، نشانه‌های اثرگذاری اقدام عربستان بر اراده سیاسی روسیه در تحولات سوریه است. در کوتاه‌مدت نیز کشورهای سنتی عرضه‌کننده نفت در شرایط کاهش قیمت نفت متحمل آسیب‌های اقتصادی گسترده‌ای می‌شوند. کشورهای عضو اوپک به استثنای لیبی در سال ۲۰۱۶ به‌طور میانگین با کسری ۹/۸ درصدی تولید ناخالص داخلی خود (معادل ۲۶۱ میلیارد دلار) مواجه خواهند بود. عربستان به‌عنوان یکی از کشورهایی که بیشترین آسیب اقتصادی را متحمل خواهد شد با کسری ۱۵ درصد تولید ناخالص داخلی روبرو بوده و ایران با کمترین آسیب تنها ۵ درصد GDP خود متحمل هزینه خواهد شد. این آمارها نشان می‌دهد که عربستان و روسیه به‌عنوان مهمترین کشورهای تهدیدشونده از نظر اقتصادی در شرایط کاهش قیمت نفت (به‌دلیل حجم بالای تولید و سهم بالای درآمد نفتی از درآمدهای صادراتی)، محتمل‌ترین بازیگرانی خواهند بود که به اقدام مشترک برای توقف روند کاهشی قیمت نفت اقدام خواهند کرد.

در زمینه ظهور اقتصاد انرژی جدید، این موضوع از بعد راهبردی - سیاسی و اقتصادی به ضرر عرضه‌کنندگان سنتی انرژی به‌ویژه عربستان خواهد بود. در این شرایط جدید هم، عربستان همچنان بازیگر برجسته بازار جهانی نفت خواهد بود، اما قدرت مسلط این کشور در این بازار به‌تدریج با پیشرفت‌های احتمالی تکنولوژیکی قابل تطابق

گزارش مؤسسه آکسفورد انرژی در زمینه همکاری احتمالی روسیه و اوپک در شرایط کنونی بازار جهانی نفت با تحلیل همکاری‌های گذشته روسیه و اوپک به سه نکته اشاره می‌کند که می‌تواند برای تصمیم‌گیران ایران مثمرتر باشد؛

(الف) روسیه در موارد گذشته کاهش قیمت نفت، همکاری وسیعی با اوپک نداشته و با وجود ادعاهای لفظی، اقدام‌های عملی خاصی انجام نداده است،

(ب) میان رویکرد دولت روسیه و رؤسای شرکت‌های خصوصی تولید نفت در روسیه نظیر روسنفت، گازپروم نفت، در زمینه همکاری با اوپک تفاوت وجود دارد،

(ج) عربستان به دنبال استفاده از فضای تشدید فشار اقتصادی بر روسیه برای تأثیرگذاری بر چشم‌انداز همکاری روسیه با ایران و سوریه بوده که به موازات این کاهش همکاری، می‌خواهد با دخالت در بازار انرژی با وجود تعارض با راهبرد سهم بازار خود، قیمت‌ها تا حد «پایین‌تر از آستانه مورد نیاز تولید انقلابی نفت شیل» اقدام کند. میزان آسیب‌های اقتصادی روسیه از کاهش قیمت نفت و تحریم‌های بین‌المللی، فقط از حیث درآمدهای صادرات انرژی و منهای آثار آن در بخش توسعه انرژی این کشور، در سال‌های ۲۰۱۴ تا ۲۰۱۷ از ۱۷۰ میلیارد دلار به حدود ۶۰۰ میلیارد دلار افزایش می‌یابد که این موضوع، ضرورت کنشگری فعالانه روسیه را در مهار روند کاهشی قیمت نفت را بیشتر می‌کند.

به‌صورت کلی می‌توان آثار راهبردی پیشبرد طرح فریز تولید نفت بر منافع انرژی جمهوری اسلامی ایران در موارد ذیل دید:

- عربستان سعی دارد تا یک ائتلاف زیاده‌خواه از کشورهایی علیه ایران تشکیل دهد که سهم بازار این کشور را در دوره تحریم تصاحب کرده‌اند. گزارش مؤسسه مطالعات راهبردی و بین‌المللی نشان می‌دهد که کشورهای روسیه و شورای همکاری

خلیج فارس و عراق مهمترین عرضه‌کنندگان جایگزین‌کننده نفت ایران در بازارهای شرق آسیا به‌عنوان مهمترین بازار روبه رشد تقاضای جهانی هستند. به همین دلیل، اشتراک نانوشته منافع میان این کشورها در مخالفت با بازگشت ایران به بازار جهانی نفت وجود دارد.

• استفاده از اهرم انرژی در ایجاد شکاف در همکاری‌های راهبردی ایران و روسیه به‌دلیل نپذیرفتن ایران برای همکاری در مهار کاهش قیمت نفت با سیاست‌های احیای سهم بازار پیشاتحریم خود و ایجاد آسیب اقتصادی بیشتر به روسیه که نیاز شدیدی به درآمدهای صادرات انرژی خود دارد.

• ایجاد مانع در مسیر ایران در استفاده از فرصت‌های پساتحریمی خود برای افزایش حضور در بازار انرژی و تقویت وابستگی متقابل انرژی ایران و جامعه جهانی که می‌تواند عامل مهمی در شکست پروژه عربستان در بازگشت تحریم‌ها (Snap Back) با امید به تغییر احتمالی قدرت و اراده سیاسی در ایالات متحده پس از انتخابات ریاست‌جمهوری سال ۲۰۱۶ باشد.

• رویکرد بهینه رفتاری ایران باید ضمن فعال‌سازی دیپلماسی انرژی در مشخص کردن عامل اصلی کاهش قیمت در بازار جهانی یعنی سیاست سهم بازار عربستان به‌عنوان تهدیدگر زیست جهانی به‌دلیل شکست طرح‌های کاهش میزان کربن، برپایه اجرای مصمانه کسب سهم گذشته خود از بازار و روند افزایش تولید به‌دلایل اقتصادی (خشی شدن اثر افزایش تولید نفت ایران بر قیمت جهانی از طریق افزایش عددی تولید نفت ایران) و راهبردی (افزایش تولید) به معنی افزایش وابستگی متقابل انرژی ایران و جهان و کاهش احتمال بازگشت تحریم‌ها قرار گیرد.

مروری بر تأثیر فعالیت‌های اقتصادی در گسترش انرژی‌های تجدیدپذیر و آثار آن بر GDP جهان^۱

انرژی از دو طریق بر فعالیت‌های اقتصادی مؤثر است:

۱. انرژی بخش مهم اقتصادی است که از طریق گسترش، انتقال و توزیع کالاهای انرژی^۲ و خدمات باعث کارآفرینی می‌شود.
۲. گسترش انرژی، سایر بخش‌های دیگر اقتصادی را با حرکت موجی خود تحت تأثیر قرار می‌دهد.

انرژی ماده‌ای مورد نیاز برای تولید به‌شمار می‌رود که پایه‌گذار فعالیت اقتصادی در هر بخش است. امروزه کشورهای جهان به‌منظور کاهش آثار نامطلوب ناشی از کند شدن رشد اقتصادی و کربن‌زدایی از کل اقتصاد به‌دنبال چاره‌جویی برای بهبود عملکرد اقتصادی و کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای هستند. در این راستا، انرژی تجدیدپذیر نه تنها به‌عنوان بهترین روش برای تأمین تقاضای رو به افزایش انرژی، بلکه باعث کاهش انتشار کربن می‌شود که خود موتور بالقوه برای رشد اقتصادی و تنوع‌بخشی در انرژی است.

تعریف سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD) از رشد سبز عبارت است: «رشدی که باعث تقویت اقتصاد و توسعه شده و اطمینان می‌دهد که دارایی‌های طبیعی یک کشور به‌طور مداوم، رفاه متکی به منابع و خدمات زیست‌محیطی را تأمین می‌کند». منظور از مرحله توسعه^۳ در سیستم انرژی بر مبنای انرژی تجدیدپذیر، فرصتی استثنایی است.

نتایج مطالعات آژانس بین‌المللی انرژی تجدیدپذیر (IRENA) نشان می‌دهد که سهم انرژی تجدیدپذیر در ترکیب انرژی نهایی جهان، تولید ناخالص داخلی جهان را در

1. World Economic Forum, 2012.
2. Energy Goods
3. Transition

سال ۲۰۳۰ بین ۰/۶ درصد و ۱/۱ درصد در مقایسه با کسب‌وکار به معنای معمول افزایش می‌دهد. این میزان به‌طور متوسط بین ۷۰۶ میلیارد دلار تا ۱/۳ تریلیون دلار است. وقتی پیش‌بینی می‌شود رشد انرژی تجدیدپذیر در جهان به ۳۶ درصد تا سال ۲۰۳۰ افزایش خواهد یافت، تولید ناخالص داخلی جهان نیز به نسبت ۰/۶ درصد افزایش می‌یابد. این میزان به مثابه اقتصادهای مرکب^۱ نظیر کلمبیا و مالزی است. میزان تولید ناخالص داخلی در کشورهای مختلف اثر متفاوتی دارد، براساس مطالعه IRENA اثر افزایش سهم انرژی تجدیدپذیر بر GDP در ژاپن مثبت ۲/۳ درصد است. در کشورهای استرالیا، برزیل، آلمان، کره جنوبی، مکزیک و آفریقای جنوبی این اثر مثبت بیش از ۱ درصد است. بسیاری دیگر از کشورها از جمله اقتصادهای بزرگی همچون چین، فرانسه، هند، انگلستان و ایالات متحده آمریکا سود حاصل از آثار مثبت گسترش انرژی‌های تجدیدپذیر کمتر از ۱ درصد است به طوری که این میزان در چین ۰/۲ درصد و سایر کشورهای یادشده در حدود ۰/۹ درصد است. اکثر این آثار مثبت بر GDP با افزایش سرمایه‌گذاری مورد نیاز برای گسترش انرژی تجدیدپذیر قابل توجیه است و آثار موجی بر اقتصادها به راه می‌اندازد.

به‌طور کلی، صادرکنندگان بزرگ نفت و گاز بیش از صادرکنندگان زغال‌سنگ به بخش‌های انرژی خود متکی هستند. برای مثال، در عربستان و ونزوئلا بخش نفت و گاز ۲۵ درصد از GDP را به‌خود اختصاص می‌دهد و این میزان در نیجریه و روسیه ۱۵ درصد است. در مقابل، زغال‌سنگ ۸ درصد از GDP استرالیا و ۵ درصد از تولید ناخالص داخلی آفریقای جنوبی را دربردارد. در نتیجه، صادرکنندگان زغال‌سنگ با افزایش و گسترش انرژی‌های تجدیدپذیر کمتر تحت تأثیر قرار می‌گیرند. این درحالی

است که کشورهای صادرکننده بزرگ نفت همچون عربستان سعودی و روسیه به ترتیب با کاهش ۲ درصد و ۰/۷ درصد تولید ناخالص داخلی مواجه هستند و صادرکنندگان بزرگ زغال سنگ همچون استرالیا و آفریقای جنوبی با بهبود درصد GDP (نرخ رشد سالیانه تولید ناخالص داخلی در سال ۲۰۱۵ نسبت به سال ۲۰۱۴ در حدود ۰/۶ درصد افزایش داشته است) مواجه شده‌اند. برخی از این کشورها گرچه همچون روسیه صادرکننده بیوانرژی نیز هستند، در این مورد اثر GDP مشهودتر است. وابستگی زیاد صادرکنندگان نفت و گاز به درآمدهای حاصل از صادرات و نوسانات ناشی از کاهش قیمت نفت همواره باعث ایجاد از هم گسیختگی اقتصادی می‌شود. کشورهای صادرکننده نفت و گاز می‌توانند با پذیرش انرژی تجدیدپذیر آن را به‌عنوان فرصتی برای تنوع بخشی اقتصادی در نظر گیرند و در بازارهای جدید جایگاه مطرحی خلق نمایند.

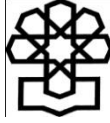
منابع و مأخذ

۱. جوکار، محمدصادق. تحولات ژئوپلیتیک انرژی، خبرگزاری شانا، چهارشنبه ۱۲ اسفند ۱۳۹۴.
۲. مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، خصوصی‌سازی شرکت نفت آرامکو و اثر آن بر اقتصاد عربستان، شماره مسلسل ۱۴۷۴۱. اسفندماه ۱۳۹۴.

3. IEA oil market report. Feb. 2016.

4. "Opec monthly report", Feb. 2016. Retrieved from www.opec.org

5. World Economic Forum, 2012.

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۴۷۷۵

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: ماهنامه تحلیلی انرژی (۳۹)

نام دفتر: مطالعات انرژی، صنعت و معدن (گروه انرژی)

تهیه کننده: زهرا جعفری

ناظران علمی: هوشنگ محمدی و فریدون اسعدی

متقاضی: کمیسیون انرژی

مسئولیت صحت و سقم مطالب گردآوری شده به لحاظ علمی، حقوقی، انتقال آراء
و نظرات ارائه شده به عهده منابع و سایت‌های مرجع است.

واژه‌های کلیدی: —

تاریخ انتشار: ۱۳۹۵/۱/۱۶